

f) Slab gospodar ne mara ne za nauke, ne za molitev, ne za Boga; njegov bog je njegov trebuh; dobre gospodarje zaničuje, se jim posmehuje, jim je nevoščljiv, namest da bi jih posnemal in se po njih ravnal.

To je nekersansko, gerdo, živinsko življenje; tako gospodarstvo gré v nič.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Dalje.)

Ko je tedaj avstrijska postavodaja z redom kazenske pravde od leta 1850 in s tem od leta 1853, ki je ravno zdaj po vsem našem cesarstvu moč zadobil, zopet vpeljala zatožbo, zagovor in ustno končno obravnavo v kazenskih zadevah, se je tedaj v drugi polovici 19. stoletja le vernila k tistim podlagam kazenske obravnave nazaj, ki so do 18. stoletja v dednih avstrijskih deželah občno veljavo imele, in je po tem takem več tistih imenitnih naprav kazenske pravde na novo ustanovila, ki so že od začetka tega stoletja predmet neprenehane znanstvenega boja med védo in postavodajo, med šolo in življenjem bile.

Če je ravno med redom kazenske pravde od leta 1850 po razpušenih porotnih sodbah in med sedanjo vredbo sodnij v obče nekolikšna enakost, je vendar ta v mnogih zadevah drugačna od une, kar bomo v sledečem razložili, da bojo naši bravci razumeli bistvo sedanjih sodniških obravnavo razločku tistih, ki so pred letom 1848, pa tudi tistih, ki so po kazenskem redu od leta 1850 noter do sedanje dôbe veljavne bile.

Do leta 1848, kakor smo že gori omenili, ni bila kazenska pravda z zatožbo, zagovorom in ustno končno obravnavo navadna; sodnik je bil ob enem tudi zatožnik in zagovornik, ustne končne obravnave ni bilo; — tedaj je sedanja naprava veliko drugačna in se veliko bolj enaci s tisto od leta 1850, s katero so bile porote vpeljane, kakor s poprejšno staro. Vendar so tudi med uno od leta 1850 in med to (sedanjo) od leta 1853 mnogoteri razločki. Važniši so sledeči:

Po redu kazenske pravde od leta 1850 se je kazenska pravda posebno le opirala na zgolj zatožno pravilo, to je, začetje kazenske pravde, pozvedba djanja ali dogodbe, zasledovanje obdolženca itd. se je od konca do kraja le godilo na predloge in zatožbo državnega pravdnika (Staatsanwalt). Po sedanjem redu kazenske pravde je pa to zgolj zatožno pravilo premenjeno v zatožno sodno ravnanje, tedaj po ti novi postavi zasledujejo kazenske sodnije kaznjive djanja iz službine dolžnosti (§. 2.). Sodnije imajo tedaj pri vsakem djanju, ki je zapadlo kazni (štrafengi), prvo in uvodno preiskavo in pa posebno preiskavo ali preiskavo zoper obdolženo osebo iz službine dolžnosti opravljati, — državni pravdnik ima o ti preiskavi ravnati le preiskavo nagibovati in v obče v vsi kazenski pravdi za to skrbeti, da se vse po postavah ravna in da se vsako odlašanje odvrča; on je tedaj v teku uvodne preiskave le pripomočnik in tako rekoč občujavnik, da gré vse natanko po postavi. Še le po dokončani preiskavi predlaga državni pravdnik zborni sodnij svoje nasvete, in po tem še le sodnja izda ali: sklep, da se pravda ustavi (§. 197.), ali sklep, da se popusti (§. 198.), ali pa sklep zatožbe (§. 200.), kateri se pa more le takrat storiti, kadar se pokaže, da je tisti, ki je bil preiskavi podveržen, kakega določenega hudodelstva ali pregreška pravno obdolžen. Na podlagi tega zatožbnega sklepa predloži sedanji državni pravdnik zatožni spis pri vsih hudodelstvih, na ktere je smert ali saj petletna ječa zažugana; pri tacih djanjih pa, na ktere je manjši kazen

postavljena, zatožbo pri končni obravnavi ustmeno razločuje. (Dalje sledi.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Dostavek k prvemu pretresu v spisu „o Noriku in Noreji“.

Razložil Davorin Terstenjak.

Od unega časa, kar se je marljivost slediteljev stare zgodovine v Indijo obernila, se je začelo deniti v raznih stvaréh, ktere so preje v globoko temo zakrite pred nami bile. Razjasnuje se sedaj občinska znanost različnih starih vér, in česar gerški in latinski bogoslovci niso razumeli in kar so celó krivo razlagali, to razvedrujejo sedaj izhodne dežele. Al treba je razumeti jezik iztočnega duha, — drugače preiskovavec zablodi še v hujšo krivopoti, kakor so zabredli Ciceron, Festus in Varon, gledé na etimologijo rimskih božanstev.

Večidel je basen (mythus) le razvito in v djanstvo prenešeno znamenje (symbol) nastavši na znamenju in po znamenju. Dosti povesti je, ktere niso druga, kakor razlaga in izpeljava znamenj (symbolov), med katerih početkom in izobraženjem že mnogokrat stoletja ležijo. Znamenja so stariše in izvirniše, kakor basni nedoločne slutenja božanstvenega.

Staremu svetu ni bilo mogoče do tiste samostalnosti dospeti, ktera je potrebna za zgodovinsko pregledovanje in razvijanje dotičnih stvari, — manjkalo mu je sposobnosti, da bi se bil ptuje misli prilastil; drugače ne bi učeni možaki, kateri so Aleksandra velikoga sprevaljali, imen vsih novih narodov, s katerim so se na svojih sprevodih soznarili, iz gerškega basnoslovja izpeljevali!

V tih zadevah tedaj stari svet nima izključive postavodajavne oblasti, — preiskovanje mitiškega izraza je naloga našega veka, ker se mi bolje zamoremo, kakor stari klasiki, v misli azijskega sveta zariniti.

Noben rimsk pisatelj se ni podstopil, v okolici Himalaje iskati sedeža svojega Jova; sedanji čas pa izvir rimskega, gerškega, etrurskega itd. basnoslovja iščejo naj bolje učeni in naj veči starinarji v indiškem mitu *).

Sicer še živijo priverženiki tistih strank, kateri se že skoz 300 let bojujete zavoljo „spiritus lenis“ in „spiritus asper“ in kterima je v tem boji ves „spiritus“ odletel; — sicer imamo še nektere branitelje gerškega in latinskega „Urlebena“, vendar vsaki dan bolj zgubljate te stranki svoj upliv, in zmaga bo — resnici! Že se je več ostroumnih preiskovavcov oglasilo, kateri Pelazge izločujejo iz indijske rodbine in njim mesto davajo v semitiški; do jedra resnice bomo prišli, če rečemo, da so v Pelazgih ariški življi s syrofeniškimi združeni, kakor je to učeni zgodovinar F. Kortüm *) v naj novjšem času v svoji zgodovini gerške dežele javno izustiti se podstopil.

Tako vidimo povsod novo odkrivanje o zgodovini starih narodov, in kar je skoz več sto let nisoka in visoka šola učila, se zametuje v staro šaro. Tedaj se nadjamo tudi mi, da naše preiskave bodo enkrat vseobčo veljavo zadobile, čeravno nas še mnogo pisano gleda, kateri le v Atinjah in še kod drugod iščejo izvir zgodovinske resnice, in v debelih foliantih domačih kronikarjev. Vsaka stvar ima svoje izvire in le tisti zgodovinsko resnico najde, ki ji skuša priti do jedra, in se ne dá motiti od veš, katerih nikjer ni toliko kot

*) Primeri s temi besedami Hammerove v „Wiener Literatur-Zeitung“. Aprilheft Nr. 55. 1816. — Otfried Müller-jeve: „Über die Wichtigkeit des Symbolstudiums“. Prolegom. str. 266. — Barth: „altdeutsche Religion“ I. 10. — Ritter: „Vorhalle der Völkergesch.“ str. 33. Pis.

*) F. Kortüm: „Geschichte Griechenlands“. Heidelberg 1854. 3 Bände. Pis.

v zgodovini. Saj se dan današnji, bodi Bogu milo! lahko prepričamo, kako se zgodovina dela, ne pa opisuje po resnici!

Po tem uvodu se podamo v pretres omenjenega predmeta. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ali porečeš: Kako pa, da govoré priprosti terdi Slovenci po Krajskem, po Štajerskem, po Koroškem itd.: „zahvalim“, „povabim te“, „priporočim se“, „zarotim te“, „zapovem ti“, „prisežem“, „odpovem se“, „pošljem vam“ itd. tudi v pravem sed. č., ako je djanje enkratno? — Če pomislimo (kar sem spomnil že v „Bčeli“) da so to do malega besede uljudnosti, vérske in pisarske, — od koga so se jih navzeli, kakor od gospode? Saj vemo, kako rad posnema prostak vse, kar je gosposkega. Kar se tiče besed vérskih pa pisarskih, take je Slovenec moral izgovarjati za kom, kakor mu jih je govoril uni; postavimo: „prisežem“, „odpovem se“ (namesto: prisegam, odpovedam ali odpovedujem se) itd. Vsi Slovenci, ki so slišali pridigovati Trubarja ali Dalmatina, so govorili, vem da, ponavlja je besede Mat. 26. 63., brez spotike: „zaklinjam (zaklinjam) te“; pozneje so pa slišali na ravno tem mestu po Japelnu le: „zarotim te“, — pa jim je ostalo tako. Ako bi bil napisal tudi Japel: „zaklinjam“ ali pa „rotim te“, pa ne bi pogrešala glag. doveršivnega nobena živa duša.

Vsak, kdor je že kaj prestavljal iz jezika na jezik, vé, kako se mu sili beseda izvirna, če tudi prestavljavec vé, da se ne smé prestavljati zaporedoma beseda za besedo, kakor je v izvorniku, in če zna tudi dobro oba jezika po slovnici. Toda radi se deržimo, kolikor je le moč, besed izvornih, pa zagazujemo po nevedoma. Zato po tem tudi v slovenščini „mesto leži“ (die Stadt liegt) namesto da bi stalo. „Stoji, stoji (ne leži, leži) Beligrad“. Nar. pesm. Zato se je vtepel tudi tisti „brez da“ (ohne zu), ki se pa vendar ne govori še sploh. Tako se je tudi zgodilo, da je prenašal Trubar (pa tudi Dalmatin, Krel itd. pa ne tako pogostoma kakor Trubar) iz nemščine v slovenščino celó člene: „der, die, das, ein, eine, ein“ (enu kratku premišljevanje tega konca tega življenja ali „lebna!“), da si ni govoril narod slovenski tako nikoli, pa mu te nedomače sadike tudi niso mogli popolnoma vcepiti. Kje in kje se je pa vendar prijela, namreč: pred določnimi prilogi, zato ker nam ne pravijo včasih razločno: govorili kdo od določne ali nedoločne reči, posebno v ženskem in pa v srednjem spolu. Poudarek pokazuje to le pri nekterih, postavimo: zelêna ruta (ein grünes Tuch), zelêna (das grüne); slabó platno (eine schlechte, schwache L.), slabó platno (die schlechte L.); ali černa ruta, čista voda itd. je določno ali nedoločno oboje enako. Zato so se Slovenci v takih primerkih berž poprijeli tujega člena in začeli govoriti: ta černa ruta, pa tudi ta (te) černi, ta beli klobuk, ta prvi mesec, tega 5. prosenca, in celó: to je en dober človek, ena dobra žena, eno pridno dete itd. Pa vendar zdaj nihče tako ne piše, — pa vendar ljudstvo, čeravno tako govori, v bukvah tega ne pogreša! Nikoli nihče se ni še pritožil.

Če so pa nekdanji pisavci (prestavljavci), ki se niso učili nikoli, kako je naš jezik stvarjen, ljubi slovenščini posilili kaj takega, česar ni bilo nikdar poprej v nji, kdo se bo čudil, da so začeli kaj takega, kar je bilo že poprej v jeziku, le krivo rabiti? in da se je to zaplodilo, kakor se je člen?

Pečaje se čedalje bolj s staroslovenščino in z drugimi narečji slovanskimi, so spoznavali pisavci tudi če-

dalje bolj, da to ni po naše in začeli izpuščati člen tudi izpred določnega predloga, da si terdijo nekteri, da je to samostalno pridobljena lastnost slovenščine, ne pomislivši, da v spisih staroslovenskih poslovenjenih po jeziku gerškem, ki ima tudi člen, ni od tega ne sluha ne duha.

Premila staroslovenščina, presvetla zvezda, posveti nam in razsvetli nas tudi zdaj! Če tudi tuje sadike, ki so se že ukoreninile po spašnikih občinskih še ostanejo, — da bi se le ne zasajale več na njive in na verte — v časnike in v bukve, kjer jih ni lepo viditi. Kakor ne pogreša ljudstvo v bukvah tistega člena, tako ne bo pogrešalo menda tudi glagolov doveršivnih v pravem sed. č. Kedaj — četudi pozno pozno — utegnejo pa posahuiti nedomače rastike povsod, kodar jih ni treba, ako jih ne bodo zalivali, mariveč jih marljivo rovali vertnarji naši — pisavci z učitelji vred po učilnicah narodovih. Učilnice narodove so pa posebno šole. Ako reče otroku učenik: „tako ni prav; tako mora biti“, maral bode. Mlado drevesice je lahko ušibiti, staro se ustavlja. (Dalje sledi.)

Ozír po svetu.

Tergovstvo in štacune na Turškem.

Na Turškem je skor vse življenje drugačno memo dežel družih narodov. Tudi tergovstvo in štacune imajo dosta posebnega.

Poglejmo v Carigrad, poglavno mesto Osmanov, kako je tam.

Ulice v Carigradu so ozke, sterme in umazane. Ker Turk po svoji véri ne smé psa imeti, pobijati jih pa tudi ne, se klati takih psov brez gospodarja toliko po ulicah, da človek komaj skoz-nje pride. V teh ulicah so štacune. Al zlo se motiš, prijatelj, ako misliš, da imajo štacune tam, kakor pri nas, vrata in oknja. Ne okinj ne vrat ne vidiš — cela štacuna proti ulici obrnjena je odperta, da stopiš va-njo, kakor pod lopo, večidel 8 do 12 čevljev dolgo in ravno toliko široko. V štacuni stoji počivalo, nizko skor pri tleh, in na tem počivalu čepí gospodar štacune, s križem-nogami in lulo v ustih, če ne spí; — večidel pa spava.

Na Turškem ne gré ptujec nikoli sam v štacuno kaj kupiti; ker jezika ne razume, mu je treba vselej enega tistih človekov, ki so nalašč za to tukaj, da ptujce spremljajo in se dragomani imenujejo. Če tedaj hočeš kaj kupiti, te pelje ta dragoman v štacuno, kamor se njemu poljubi in kjer dobiva delež od vsacega prodanega blaga, — tergovci in dragomani so že tako med seboj zastopljeni.

Ko prideš tedaj z dragomanom v štacuno, ti ponudi gospodar, ki se ne gane iz mesta, berž čibuk (pípo), in ti velí, naj se vsedeš k njemu. On puha in ti puhaš tobak, — ne govori nič, ker vé, da ne razumeš turški. Tako čepita oba — tergovec in kupec — tiho na počivalu. V tem pa se prepira in vpije dragoman s strežajem, ki namesti gospodarja blago prodaja. Obnašata se kakor naši mešetarji. Na zadnje pokíma dragoman z glavo v znamenje, da mu je cena vseč in kupčija je sklenjena. V tem, ko dragoman vmazane turške bankovce (Piaster-Noten) iz žepa vlačí, da plača kupljeno robo, mermra strežaj, da mu je predober kup prodal, dragoman pa zmírja tergovce, da vsi so roparji, ki človeka deró itd. — to pa je vse le na videz, zakaj na večer pride dragoman sam in terja, da se mu polovica tega, kar je podnevi prodati pomagal, poverne.

Na velikem tergu je polno majhnih tesnih ulic, v kterih so štacune ena tikoma druge.

Dve posebnosti ste pri turških štacunarjih: ena je ta, da turški tergovec, čeravno ptujca, ki ga je v pest dobil, odira kar le more, vendar nikdar nobenega ne

„Kako je pa, da krogla ali kamen, ki ga na pošev v zrak zaženemo, okroglo-zavito pot stori?“

Res je, da kamen ne pade navpično, ampak navkrog, če ga na pošev veržemo. Vzrok tega pa so zopet zavere, ki ga vedno na zemljo vlečejo, pa ga le sčasoma omamljajo in na tla spravijo. Perva stanovitna zavera je peza (teža), če tako zovemo vedno moč naše zemlje, ki vse stvari na se vleče, da vsaka tako globoko pade, dokler podlage ne najde; druga zavera je zrak, kakor vsak vé, da se mu veter dela, kadar leti. — Trupla, ki same po sebi ne morejo svojega stanú premeniti, se ustaviti ali zmeziti, imenujemo „lene“, njih lastnost pa „lenobo“. (Dalje sledí.)

Starozgodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Da Norikum in Panonia je zibelka Slavenov, to poterjujejo povesti severnih bratov. Polaci iščejo domovino Kraka na Koroškem, Čehi svojega Čeha, na Horvaškem, in stari Nestor pravi očitno: v Noriku je domovina prvih Slovincov. Te povesti so se ohranile do dnešnjega dne v spominu naroda. Pojte v Krapino in prosti Horvat Vam bo pokazal na razvaline gradov, v katerih so bivali Čeh, Leh in Meh. — Kdaj pa so se Slovenci iz Norika in Panonije v zatatranske krajine izselili, se bo dalo dobro zvediti. Ostromni poljski zgodovinar Lelevel je ravno na svetlo dal prevažno delo za staro dogodivščino „Poloka pred prihodom Slovincov“. Nismo sicer še tako srečni bili dela tega v roke dobiti, al že iz naslova vidimo, da na Visli ni prva domovina Slavenov.

Vsaki narod zna povedati: odkod so njegovi stariši prišli, in le mi Slovenci bi ne bili nikakošne povesti od svojega izvira ohranili. Več kakor jezero starih in mladih Slovencev sem že vprašal, ali vejo kakošno povest, ktera bi razodevala našo prvo domovino, — pa ne ene nisem mogel zvediti. Eno edino prislovico sem čul, ktera utegne kakošen zgodovinsk pomen imeti. Pravijo med Ščavnico in Pesnico, kadar se kdo oskuti, da mu ni več sluha in duha: „je šel v Indio po purane“ (kavrače, gallus indicus, primeri: Purem puter, to je, Perun dečko, der Brahmaknabe, ime indiške reke), kjer so bili njegov oča doma“.

Drugega slovenskega roda mi ne poznamo, kateri bi bil prišel med 4. in 6. stoletjem iz severa, kakor Horvate in Serblje. Ali vsi ti Slovani so obsedli opostušeno Panonijo, Dacijo, Moesijo itd. Še imena vojvodov horvatskih znamo, kateri so Horvate iz tatranskih stran pripeljali, — in Slovenci po Štajerskem, Kranjskem in Koroškem bi ne bili ohranili imen svojih vojvodov, kateri so nas iz severa pripeljali?

Že v 9. stoletji najdemo, kakor frizinški spominki pismeno pričujejo, popolnoma omikani jezik slovenski, kateri se bistveno razločuje od vsih drugih narečij slovanskih. Ni podoben ne staročeskemu ne staropoljskemu, ne staroruskemu, ampak ima poseben značaj. V tem jeziku se je že moglo več kakor 200 let pisati, ker že gotove izraze za abstraktne pomene v njem nahajamo. Da mi Slovenci nismo iz severa prišli, pričuje tudi ta okolščina, da smo čistejši značaj ohranili gledé jezika. Slovenski jezik ima več neorganiških indiških besed *), kakor severno-slavske narečja. Do-

*) Takošnih besed bi znali celo kopico navesti; tukaj samo dvojih lastnih imen omenjamo; prvo je ime reke Kokra, ki pomeni idoča, gibajoča, torej toliko ko štajerska Laznica, od glagola kak, kank. iti, gibati se; zato kača, ktera se tudi v indiškem jeziku tako veli, lat. serpens, od

zdeva se nam, da so že stari pisatelji Vinde in Slavene razločevali, ker radi rabljajo izraze „Vinidi et Sclavi“ v poznamljanje slednih kot novih prišelcev.

Da je Slovenec prvotni stanovnik v Panonii in Noriku bil, opominja še beseda Vlah, s katero Slovenci imenujejo Kelta Galla. Besedo to je cerkvenoslovenski jezik, kterege domačija je v Panonii, ohranil v pomenu peregrinus. Naj že je, da so to besedo iz severa med 4. in 6. stoletjem prišli Slovenci iz tatranskih straní, kjer so se v njih sosesčini Vlaha naselili, seboj prinesli, ali pa jo pri zaostalih panonskih prebivavcih slovenskih našli, zmiraj pričuje ta beseda, da prva domovina Keltov ni takraj Alp in Rajna bila.

Tudi nobeden klasikar tega ne terdi, marveč vsaki Kelte prek Alp in Rajna pozneje priti daje. Ker pa je kritiško zgodovinoslovje izsledilo, da izseljevanje Keltov ni se pred leti 388—382 pred Krist. rojstvom godilo, in ker djanske dokaze imamo, da so že pred tem časom tukej ljudi stanovali, zato vprašamo: kdo so bili ti ljudi, kateri so Jasonu prek Krasa barko zanesli v jadransko morje. Mi sicer Jasonove basni ne verjamemo, ali toliko je resnice v nji, kakor tudi učeni naš rojak prof. dr. Čížman terdi, da ta basen pričuje za zgodno tergovsko obćenje prebivavcev Ponta Euxina s stanovniki kraj Donave, Save in jadranskega morja.

Če vse te okolščine premislimo in djanske dokaze, ktere v rokah imamo, pretresujemo, ne moremo drugači, kakor si Vodnikovo zapeti:

Od nekdanj stanuje
Že tukaj moj rod;
Če vé kdo za drujga:
Naj reče odkod!

Kratkočasnica.

— V Gradcu so se skor vsak večer trije mnogim našim bravcem dobroznani gospodje L. M. K. v neki gostivnici shajali. V posebni izbi se prijazno pomenkvajo od resnobnih in važnih reči, pa tudi ktero za smeh povejo, kozarček žlahnega vinca poserkajo in včasih tudi zakvartajo. Bil je v tem mestu tudi neki krojač (žnidarček), čigar edino veselje je bilo, svojo kozico zapustivši, v tovaršijo teh gospodov se siliti. Radi bi se ga bili znebili, pa kako — brez zamere? — Med igro, h kateri se vé da ga niso hotli povabiti, ga dolg čas premaga, da terdo zaspí. Gospodje enkrat luči pogasnejo in velijo natakarku, naj možička zbudi. Ta ga podrega rekoč: No, mojster! bote le koj spali? Krojač, prebudivši se, shlopoče, riblje in riblje oči, ter se čudi, da je vse temno, gospodje pa vendar le neprenehoma kvartajo, da je kaj — „adut“, „trumpf“, „gestochen“, „daj kvarte!“ Mojster, vi ste gotovo oslepili — pobara eden gospodov — da ničesar ne vidite? — „Za božjo voljo! saj res — vse tamno mi je pred očmi — zdihne mojster — moje oči so že tako slabe bile. „Natakar! peljite me domu, lepo prosim“. — Ko ga na ulice spravi, vidi

serpo, krieche; enoglaseči se glagol tudi v indiškem jeziku nahaja in ravno to pomeni, kar latinski serpo. Drugo lastno ime je Čadram blizo Konjic na Štajerskem, od sanskritskega glagola čad ali čand, svetiti se, sijati. Čadram torej pomenja to, kar Sivnice, Svitjina, Svetlinec Luče, Sobota itd. Tukaj spet vidimo večkrat omenjeno čudapolno analogijo v indoeuropejskih jezicah gledé pomenov. Čand pomeni tudi lasast, kosast (indiški keshavi) čadrast — čodrast, kodrast biti, lockig seyn, Locken haben. Starim narodom so čodri, kodri, kose (die Locken) služile za znamenje solčnih žarov, zato nahajamo juba, die Locke, Mähne, in jubar, der Glanz v latinskem, — φοιβη, die Locke, φοιβος, Phoebus, das Licht, Sonnengott v gerškem, — gran, die Locke, in gran, die Sonne v celtiškem jeziku. Evo analogijo!

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Že v spisu „O Noriku in Noreji“ smo rekli, da imena rek: Save, Drave, Mure in Anasa pomenijo bika, govedo, kravo. Mi smo v tem ta predmet bolje pretehtovali in se tudi resnice bolje prepričali.

Znano je starinoslovcem, da ne samo stari Indi, temoč tudi drugi narodi so vodo imeli za prvino (Grundstoff) vse roditve.

V indiških pagodah oznanuje to vero Varuna, bog vod, deržeč v roki lingam¹⁾.

Znaminje (symbol) vode in roditve pa sta bila bik in konj²⁾, zato voda, bik in konj³⁾ imajo enako poznamljenje. V indiškem jeziku se voda veli ap, bik pa apen. S tim poznamljenjem se zлага staroslovenska beseda vapa = voda, kjer je glasnik v kot digama prišel pred a, — in japa = bik (znana slovenska beseda med štajerskimi Slovenci kraj ogerske in horvatske meje in med zagorskimi Horvati), kjer je čerka j predpostavljena za digamo. Primeri ozek in vozek, ila in jila. V in j se v slovenskem jeziku rada spremenjavata, n. pr.: zajec in zavec, der Hase. Za digamo pred samoglasniki pa se izključivo rabljata.

Sem še spada egiptiško poznamljenje apis, staroitalska beseda apa, kar je vodo pomenilo, kakor to priime iz vode rojene Venere Apias pričuje⁴⁾, po ktere veži je via apia ime dobila. Iz staroitalske besede apa je pozneje latinska aqua postala, ker, kakor Festus pričuje, so nekatere italske plemena p rabljale namesto qu, n. p., pid za quid, in pidpid namesto quidquid. Iz apa ostroumni mitolog Nork izpeljuje acca in po predpostavljene digamom v — vacca⁵⁾. To enakost nahajamo v parziškem jeziku, kjer se Ized (genius) vode veli Aban, in bik sveta Abudad.

Drugo poznamljenje za bika v indiškem jeziku nahajamo Darma, Derma, novoindiški tar. Sanskritisti in tudi jaz sem dosihmal imel za tema besede Darma glagol dhru, dhar = deržati, ali, ker, kakor bodemo vidili, vse druge poznamljenja za pomen bika imajo svoj tema v besedah, ktere teči — vodo pomenijo, tedaj je tudi brez dvombe tema za besedo darma — Derma glagol dru, teči. Iz indiške besede darma, derma je postala slovenska darva — derva, po metatezi drava, dreva, dalje slovenske besede tarma, terma, tarba, terba in po metatezi treba. Da so si glasniki m, b, v, v slovanskem jeziku sorodni in se pogostoma spremenjajo, učijo naši naj večji jezikoslovci⁶⁾. Zato slovenski narod izgovarja tarmast, termast, terbast in terjav.

Kakor že v sanskritu beseda darma, derma, pomeni bika in pa lex, aequitas, sacrificium, tako tudi v slovenskem terba, treba, bika in žertvo, ker je bik služil za žertvo božanstvom. Zato učeni Grimm pravo terdi, ko pravi, da slovanska beseda tur ni samo poznamljenje za bika, temoč tudi „ein Ausdruck der sittlichen Gewalt“. Sorodna v pomenu je noriška tyr, ktera ne pomeni samo bika, temoč tudi fama, gloria.

Sedaj si lahko razjasnujemo pomen rek in rečic slovenskih: Dramlje, Draga, Tragiš, Trages,

¹⁾ Niklas Müller „Kunst der Hindu“ Tab. V. fig. 81.

²⁾ „ταύρον δια τὸ γόνιμον τοῦ ὕδατος τὸ ἐκ τοῦ ἄρδεν“ piše Eustath. ad Odys. I. 25. str. 13. lin. 50. edit. Basil.

³⁾ O besedi „konj“, „kobila“, bodemo drugokrat etimologiško izpeljevanje priobčili.

⁴⁾ Ovidi „Am.“ 660.

⁵⁾ Nork „Populäre Mythol.“ IX. Th. 69.

⁶⁾ Glej Miklosič „Lautlehre“.

Pis.

Drieta, Dèrnik, Drevanja, Drava, Dravina, Turja itd. Vse pomenijo v izvornem pomenu vodo — reko, v prenešenem bika.

Iz dar je postalo novoindiško tar, slovensko tèr, tar, tor, tur, tarnan, der Wasserrasen, slovenski darn, dern, zato Dernov, ves na razvalinah starega Nevioduna — Nevodina.

Povedali smo že, da Nevodin, polatinčeno Neviodunum, to pomeni, kar Dernov, die am Wasser gelegene Stadt, od indiškega glagola niv, to je, teči, gerški *νῆω*, latinski no, navo, zato navis, Wasserfahrzeug, staronemški Naw, zato der Nauführer, slovenski Neva = reka, in torej imé rečice Nevlja blizo Kamnika na Kranskem, česki nevod, das Wasserzeug — Netz. Enako analogijo nahajamo tudi v nemškem jeziku, n. pr.: Netz in benetzen, latinski sagena od sanskritskega Saga, Sagara = voda, in gotovo tudi latinsko rete od *ῥέω*, indiški ri, slovenski rieti, rieka itd., nemški Rhein.

Nevod, sagena, rete, Netz, pomeni torej naravnost vodno orodje, in s timi poznamkami zлага se slovenski sak in mreža, prav za prav: mereža od mer, nemški Meer, latinski mare, sanskritski var; primeri način izgovarjanja meresec in morjesec.

Bik se tudi veli v indiškem jeziku verša, in glagol vrš, tema te besede pomeni: namočiti, irrigare, slovenski peršiti.

Bivol pomeni v indiškem kāsara, in kāsara pomeni tudi jezero. Sem še spada indiško poznamljenje ukš, namočiti, in ukšan, Ochs, uda = voda, ude¹⁾, ute, bik. V celtiškem jeziku udde pomeni gospod. Malo pozneje bodemo čuli, da tudi poznamljenja: princeps in taurus sta v starih jezicah enaka.

(Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Kaj nas pa naj bolj moti pri tem?

Bojé to, da štejejo glagole nemške, ki imajo spred kakšen predlog: ab-, an-, auf-, ver-, zer-, ent- itd., preradi le za doveršivne; ravno tako nas moti misel, da mora biti tudi pred glagolom našim vselej raz-, od-, po-, za- itd., če ima glagol nemški pred seboj: ver-, zer-(reissen), ab-(senden), be-(zeugen) itd. To je velika zmota. Res, da pravi Nemcu včasih tisti predlog le doveršeno djanje, p.: würgen, daviti, erwürgen, zadaviti, zato pa ne bo z glagolom erwürgen, n. vpr.: „was machst du?“ noben Nemeec odgovoril: „ich erwürge, ampak „ich würge ihn. Ali z mnogimi drugimi (zloženimi) glagoli odgovarja on tudi na vprašanje: kaj delaš? kaj se godí? Ondaj so mu tedaj po pomembu tudi nedoveršivni. „Was machst du? Ich zerresse das Tuch“, — tergam (ne: raztergam, pa tudi raztergujem ni ravno treba; ich sende eben die Knechte in den Wald ab“ — pošiljam, odpravljam, ne: pošljem „odpravim“, pa tudi ne kakor so pisali že nekteri odpošiljam ali celó odpošljam; „wenn ich die Knechte einmal absende, dann folge auch ihnen nach, to bi pa bilo: kedar jih pošljem, odpravim²⁾. Nemcu je: „er bezeuget eben jetzt“

¹⁾ Ime bodriškega polabsko-slovenskega kneza Udo toraj pomeni to, kar Samo, Dervan, kateri slednji je bil vojvoda Sorbov (glej Fredegar cap. 68.) Pis.

²⁾ Poslati iz „po“ pa iz pozabljenega „slati“. Določni naklon bi bil po naše šljem (šljû), po-šlju — po-šljem (ab-, ein-, zu-senden.) To nam kaže, da nam ne pomenja včasih predlog nič drugega kot doveršenost. Kakor smo pa brali zadnje leta dostikrat brez potrebe odposlati, dupo-

pregnal sočivje in posebno bob, pa to ni prav, ker ima toliko redivnosti v sebi, in bi ga debela koža vendar ne smela popolnoma ob vse dobro ime pripraviti.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Dalje.)

Pri končni ravnavi se godí v bistvenih opravilih skor vse to, kakor se je ravnalo po redu kazenske pravde od leta 1850; zatoženi človek se namreč izprašuje, priče in če je po lastnosti dopernešenega djanja treba, se tudi zvedeni možje zaslišujejo, spisi in povedbe v preiskavi izrečenih reči se beró, in dotične stvari se v spoznavanje predlagajo.

Kadar je kaznovavna reč dovelj pretresena, da se more uterjena rajsodba storiti, se končna obravnava doverši ali sklene. Potem državni pravdnik kratkoma povzame izid (nasledke) dokazovanja, in predloži svoje zadnje in končne nasvete, na ktere potem zatoženec in njegov zagovornik odgovarjata, — in po teh končnih govorih ali razložbah, pri katerih vselej zadnja beseda zatožencu in njegovemu zagovorniku gré, zborna sodnija odstopi brez državnega pravdnika, da rajsodbo stori.

Zatožna ravnava je tedaj bistveno omejena na končno obravnavo; nasveti državnega pravdnika pa ne vežejo nikakor ne preiskovavnega sodnika pri preiskavi, ne razodivnih sodnikov pri obravnavi, razun posameznih posebnih predpisanih primirlejev; zatožencu pa se ima že, ko se mu zatožni sklep razodene, tudi ob enem vediti dati, da ima oblast pri končni obravnavi poslužiti se zagovornika, kterege si smé ali sam izvoliti, ali pa sodnii, pred katero se bode končna obravnava godila, prepustiti, da naj ga ona izbere. Pri težjih primirlejih se mora zatožencu iz službene dolžnosti zagovornik postaviti, če bi se tudi sam zagovornika poslužiti ne hotel. Zatoženi se smé tudi s svojim zagovornikom pogovarjati, da ni nobene sodne osebe v pričo; tudi pregled nekterih spisov, toda pod nadgledstvom, se jima dopuša, in, če želita, se tudi brez plačila prepisi dajejo. Zatožencu ni zabranjeno, se tudi med obravnavo s svojim zagovornikom pogovarjati in obá imata pravico vsaki izpraševani osebi uprašanja staviti potem, ko sta za to od pravdnika dovoljenje dobila.

Končna obravnava je ustna; k nji se smé tudi nekoliko poslušavcev pripušati. Po §. 223 smejo k tem obravnavam priti, kolikor to prostor dopuša, vsi pravosredni konceptni uredniki, v imenike zagovornikov deželnih nadsodnij vzeti zagovorniki, dalje višji upravni uredniki in varnostni organi, katerim je čuvanje javne varnosti ali ohranjenje javnega pokoja in reda izročeno, javni učniki pravoslovnih in državnih znanstev, zadnjič poškodovani in tiste zaupne osebe, za katerih pripušenje zatoženi ali poškodovani posebnostno prosí, katerih število pa ne smé, za vsacega izmed njih, več kot 5 znesti, in ki se imajo le takrat pripušati, kadar zborna sodnija nima nobenih pomislikov zoper nje. — Razun teh smé predsednik sodnije po svojem sprevidu odrašenim in dostojnim ljudém možkega spola dovoliti, da k obravnavi pridejo. Če pa zborna sodnija zavolj sramožljivosti itd. skrivno sejo določi, tudi poškodovani in zaupni ljudje, ki so si jih vdeleženci sami izbrali, k obravnavi priti zamorejo. (Dalje sledí.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Zna biti, da je tema nemške besede Rind sanskritski glagol rič, ali ri, rinnen, rieti. Iz indijskega

ri se izpeljuje latinski rivus, slovenska riba, kar prav za prav pomeni vodno — mokro žival*) in je enako indijski besedi matsja, makara, mokara, kar ribo in mokro zaznamova. Gotovo se na Kranskem nekda ves Ribnica ni zvala tako zavoljo rib, temoč zavolje mokre lege, in tako bi nemško Feuchting dober in naraven prestavek bil.

Naj se te izpeljave nikomur smešne ne zdijo. V indo-europejskih jezicah vlada skriven geni in čudapolna enakost. Poglejmo si samo besedo mešča, kar pomeni ovna; meščh pomeni to, kar slovensko mašča, mešča, meščevati, rächen, zürnen. Po slovenski se veli oven, tudi jar, jarec, jarc = mešča, ker jar, jarost pomeni Zorn, Rache, zato imena Jaroslav = Lutomar. In gotova nemška Widder ima iskati koreniko v besedi wider, widrig.

Voda se tudi v sanskritu veli vana, celtiški bona, staroslovenski bania = kopela, baniti se, kopati se, torej zravenpomen, kakor smo vidili v indijski besedi niv = teči, latinsko navo = plavati. Iz indijskega vana in staroslavenskega bana je postala česka banička, ein Wassergefäss, slovenski vodrica, dalmatinski lodrica (v = l) nemški Wanne, primeri vđog, in hydria. Iz bana se izpeljuje poljski džban, horvatski čban; dž in č se je privisilo, kakor to vidimo v besedah nidus, Nest in gnjezdo. Že sanskritski jezik rad na početku sprejema glasnike, n. pr.: am in kam = amare itd. Indijska beseda vana je mati semitiškega bonar = bunar, zato imena kraj vode Mure Bonovci, Bončani, Bunčani = Vapače, Dörfer am Wasser.

Ker ap, kāsara, ukš, dru, verš, udan — poznamljenja za vodo — so stvarile pomene apen, kāsara, ukšan, derma, verša, ude, to je, japa, Ochs, terma, je tedaj celó dosledno, da tudi beseda indijska vana, staroslovenska bania, bana daja tema za bika, vola. V indiskem jeziku nisem dosihmal našel še poznamljenja za bika, izpeljanega iz besede vana, al v jeziku starih Panoncev se je bivol velel, kakor Plini terdi, bonas!

Čujmo Plinija: „Tradunt in Panonia feram, quae Bonasus vocatur, equina juba, cetera tauro similem, cornibus ita in se flexis, ut non sit utilia pugnae, quapropter fuga sibi auxiliari, reddentem in ea fimum, interdum et tria jugerum longitudine, cujus contactus sequentes ut ignis aliquis amburat. Zavoljo končnice as primeri slovenske besede jerbas in lastne imena slovenske Beras, Terbas itd. (Dalje sledí.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ti glagoli so tedaj spake, doveršivni (kakor je povedal že gosp. C—e) po podobi, — nedoveršivni pa po pomenu, zato ker poprašujemo ž njimi tudi: kaj se godí? kako se zaderží? kaj zasluži tak človek? koliko to iznese? itd. Poprašujemo pa v pravem sed. č. le z glagoli nedoverš. Noben terd Slovenec ne bo rekel: „komu to pošlješ?“ „zakaj ga povabiš?“ „koga priporočiš?“ itd. Vsak vidi menda iz tega, kako se ločijo zastran rabe une spake od glagolov: pošljem, povabim, priporočim se itd. Le-té rabimo po krivem z doveršivno obliko le v določnem naklonu pravega sedanjega časa zlasti v 1. osebi, ne tako močno v 2. in 3., poprašujemo in odgovarjamo pa s pravo obliko (nedoverš.); une pa tudi na vprašanje: „kaj delaš? kaj se

*) Vse temata sanskritske so iz Boppa in Eichhoffa vzete, kjer se zamorejo pogledati. Pis.

nija, in sicer pravilno nemudoma po tem izveršiti, ko je sodba pravno moč zadobila; smertne sodbe pa se izpolnujejo zajutra družega dne po tistem dnevu, kterega je bilo obsojenemu razodeto, da se bo kazni na njem spolnila, ker ni bil pomilosten. (Dalje sledi.)

Starogodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Že v spisu „o Noriku in Noreji“ smo rekli, da ime mesta Vindobona to pomenja kar Juvav — Juvavum (od indiškega juvan, latinski juvenis, juvenecus, slovenski juvenec, juvenak, juvenoh, okrajšano junec, junak, junoh¹⁾), Viscelae — Bišče — Bisele, Upele (od ap, zato litvanski uppis reka, Stiriata (Steyer v Stodru od stado), Iuena, Teurnia Murium itd., in beseda bonas nas v resnici tega poterdjuje. Zna tedaj Vindobona pomeniti Vindorum Taurunum, pa tudi Vindorum aquae; slednje se mi dozdeva verjetniše, ker pri nekterih pisateljih se tudi veli Vindomana in Vindomina. Mi pa v sanskritu pomenja teči, mina se veli riba, slovenski mén. Ali zakaj se mesto to dnešnji den pri Jugoslovanih veli Beč? Tudi Beč pomenja to, kar bona, mana, mina — vodo, in je po duhu jezika ravno tako stvarjena beseda kakor bana, bona, bunar, bonas, banička, ap in apen, ukš in ukšan, verš in verša²⁾, uda in ude, kāsara in kasara. Beseda beč je kadaj pomenila vodo, ker bék, česki beyk pomenja symbol vode. Zato še pričuje staroslovenska beseda bečva, ktere pomenek je gotovo iz prvega bil Wassergefäss, in šo le pozneje je pomen lagena, jagvič, dobila.

Znamenito je, kar visokoučeni Sell v svojih bukvah „Mythrasgeheimnisse“ (str. 319) piše, da namreč sedanji prebivavci okolice starega Carnunta pripovedujejo, da tam je nekdanje veliko mesto Troja stalo. Tako pripoved imajo prebivavci okolice brežke, in vas Terne še opominja na Trojo — Quadratum, pa da se blizu Beča nahaja, to je znamenita čudna reč. Carnuntum se veli pri Ptolomeji Karnus, in še imamo na Koroškem goro in srenjo, ktera se veli Karnus, Kernus, ponemčeno Gurniz od kar, ker, novoslovenski čer, der Felsen. Shiva ima priime Parvati, der Felsengeborene, to je, Karant, Karat, Korant, Kurent³⁾, in njegov symbol je tor, tur, ni torej nemogoče, da je ta pravica prestari spomin na

¹⁾ Poprej smo besedo juv izpeljevali iz ul, ker nam še sanskritska juvan ni znana bila. Kjer bodo čitatelji za pazili, da od prvešnjih izpeljav odstopamo, naj nikakor ne mislijo, da smo nedosledni, marveč da resnico ljubimo. V mnogih rečeh so nas mojstri zapeljali, v dosta rečeh smo jo sami zabredli — vendar nikjer ne v bistvenih. Marljivo učenje nam razjasnuje sedaj, kar nam je bilo še pred dvema letoma temno. Pis.

²⁾ Tretji letni čas so stari Indi imenovali Varša ali Verša, kakor William Jones, ali pa Bekha, kakor Aien Achery piše. Bil je čas deževja. Ker pa Varša ali Verša pomeni dež — vodo in bika, tedaj tudi bekha ne samo deževje — vodo, temoč tudi beyka — bika — buka pomeni, in tako sopet v Indii, kjer se bakhena ali bekkena tudi veli bečva, bočka — buča in po Anquetetilu du Perrona bhak, bik, sorodnost nahajamo s pomenom beče, boče — vode in beyka, boča, buka. Pis.

³⁾ Rodovine Karat, Korant in Kurent še živijo na Slovenskem. Ako Linhart Kurenta ima za božanstvo razujzdanosti — zapravljivosti — der Schwelgerei, se ta lastnost nima iz imena izpeljevati, temoč iz reči. Karant, Karat, Korant, Kurent pomeni der Felsengeborene, in je priime Shivata, kteri kot Devanishije imel takošno častje, kakošno gerški Dionysos — orgie, phaleorgie. Pis.

torovo častje Karanta, Koranta v Karnusu — Karnuntu. V Annal. Franc. Fuld. okoli leta 805 se slednjikrat tega mesta omenja. Veli se tam, da je Karl veliki, kteri je v Beču cerkev v čast svetemu Petru posvetiti dal na mestu starega Karnusa (Karnunta) drugo v čast sv. Petronilli postaviti dal, in torej se je zval ta kraj ad sanctam Petronillam, dnešnji den Petronell. Prečudne zaveze imen Karnus, Karnunt in sv. Petronilla! (od petra = kar, ker, čer.) (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Ker pa Slovenec (ako se djanje tudi malo poprej izverši, kot mu je moč izprašati, ali če se je celó malo poprej izveršilo kot je začel vprašati) ne popraša z glagolom doveršivnim, ampak z nedoveršivnim; zakaj ne bi smel od takega djanja, ko se ravno verši (če tudi dolgo ne) po staroslovenski govoriti tudi nevprašaje z glagolom nedoveršivnim? Vemo tudi, da odgovarja Slovenec na vpr.: „kaj delaš?“ — prav: „priporočam mu brata svojega“, dasi je rekel priporočaje koga, „priporočim“. Zakaj ne bi govorili prav, če nas nihče ne vpraša? — Ako bi veljala čudna misel od „dám“ v opombi gosp. pisatelja na 302. str. Novic, vsi glagoli naši ne le veršivni, ampak tudi doverš. bi morali iti rakom žvižgat, ako nam pripovedujejo enkratno (hipno) djanje, pa so na mero dalji od „dam“, „dá“. „Dám“ ne bi bil pa spet za petje; zakaj včasih je treba zlog tako dolgo vleči (péti), da našteje človek: 1, 2, 3, 4 ... To je pa več kot hip, posebno če se mora počasi šteti. — Ne morem si drugzega misliti, kot da so premotili slavnega našega Kopitarja v slovnici le tisti krivo rabljeni glagoli doveršivni *).

Le pomislimo, saj govorimo v pravem sed. č. še dan današnji prav po staroslovenski z mnogimi nedoverš. glag., da si je djanje enkratno; pri „prosim“, „ich bitte“ in „ich er-suche“ (ne: zaprosim) malo vode; vprašam „ich frage“ in „ich befrage dich“ (ne: zavprašam ali poprašam te; vprašam, ne iz „v“ pa „prašam“, ampak iz starosl.: „vprosim“ (dov.), fragen, „vprašam“ (nedov.), prim.: rogare, interrogare; „v“ je odpadal pozneje, posebno v sostavi: zakaj si to storil; „pravim vam, velim vam, da iz te moke ne bo kruha“; terdi Slovenec veli: to kaže (ne: pokaže, kakor smo že večkrat brali), da bo jutri dež; vsaj po Kranjskem ne govori ljudstvo: „ta priča reče ali celó izreče (sagt aus)“, ampak: „ta priča pravi, veli, da je bil J. J. včeraj res domá“; pravo čisto resnico govorim (ne: izgovorim (ich sage die pure Wahrheit aus), svetujem ti, ich rathe dir (jetzt, einmal), ich ertheile dir einen Rath, umem, ich verstehe, begreife (primeri „za-stopim“ iz „ver-stehen“) itd. itd.

Če govorimo tedaj: „prosim te malo vode, prosim vas, posodite nam svojo sekiro“; — zakaj ne bi bilo prav: vabim te na gostje, — priporocam se vam itd. Ako bi veljala misel zastran „vabim“ pa „povabim“ (v 75.—76. listu Nov.), ne bi smel Slovenec, kedar česa prosi, nikoli reči prosim, ampak, ali: „zaprosim“, ali bi pa moral brez besede „prosim“ le moledvati: „slišite, posodite posodite nam svojo sekiro“, naša se nam je poterla“ itd. — Da pa ves svet slovenski, kedar je taka: govori: „prosim“ ali pa „molim“

*) Kopitar je naštel posameznih glagolov doveršivnih veliko, v celem stavku pa le enega, ki se pa vjema popolnoma z mojo mislijo, kar bomo vidili na posled. Pis.

(13. t. m.) pšenice 7 fl. 36 kr., reží 4 fl. 5 kr. do 4 fl. 43 kr., — v Parizu na Francoskem (11. t. m.) pšenice 5 fl. 54 kr. do 6 fl. 39 kr., reží 3 fl. 59 kr. do 4 fl. 3 kr., — v Londonu na Angleškem (13. t. m.) pšenice 6 fl. 47 kr. do 7 fl. 50 kr. — V našem cesarstvu je bilo žito v prvi polovici tega mesca naj bolji kup v Sibinju (Hermanstadt) na Erdeljskem, kjer je veljala pšenica 4 fl. 48 kr., rež 2 fl. 54 kr., oves 1 fl. 48 kr., turšica 2 fl. 56 kr., — naj dražja je bila pšenica v Salcburgu, kjer je veljala 9 fl. 1 kr., naj dražja rež v Bocnu na Tiroljskem po 6 fl. 58 kr., naj dražji oves v Lvovu v Galiciji po 3 fl. 37 kr., naj dražja turšica v Bocnu po 5 fl. 18 kr.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Dalje.)

Pravdo zavolj prestopkov oskerbujejo okrajne uradnije (kantonske gosposke) kot okrajne sodnije, in jo ravnajo po predpisih v XX. poglavju danih. Ravnava zavolj prestopkov je, kar je mogoče, okrajšana, in obsega le pozvedbo tistih bistvenih okoljšin, na ktere se opira razsodba, torej ni treba ne pravega (formalnega) preiskovanja, ne zatožnega sklepa. Sodnik odločivši ustmeno obravnavo pokliče obdolženca, priče in zvedence kakor tudi poškodovanega, in sme tudi poslušavce (vendar le osebe v 2. odstavku §. 223 imenovane) pripušati. Zaštran pravne moči dokazov pri prestopkih so posebni predpisi dani, po katerih ni treba za previzanje toliko dokazov kakor pri hudodelstvih in pregreških. Razsodbo mora sodnik praviloma prec po obravnavi storiti in oznaniti; če se pa sodba ne more pri ti priči skleniti, se mora saj v treh dnevih storiti, in se po tem le pisмено vročuje. Zoper razsodbo okrajnih sodnij o prestopkih se sme tudi prošnja za presojo nadsodnij predložiti.

To so bistvene določbe novega reda kazenske pravde ob kratkem razložene. Njih vredba se opira na postavo pravično, človečno, primerjeno duhu časa in različnim stopnjam omike, na kateri se dan današnji znajdejo mnogoverstni narodi avstrijskega cesarstva.

Zraven teh vesoljnih pravil kazenske ravnave je višja postavodaja pri osnovanji te postave naj bolj pravico pred očmi imela, to je, obsodi naj se vselej le taki, ki je zares kriv, — nedolžni pa, ako tega tudi sam ne terja, naj se iz službine dolžnosti, kakor hitro je mogoče, reši vsakega zlega in vsake nadležbe, — kdor pa je kakega početja sumljiv ostal, to je, da ni gotovo dokazano, da je kriv, tak naj se sicer ne kaznuje, vendar naj svet zvé, da ni popolnoma brez madeža rokam pravice odšel.

Zraven tega skozi in skozi stanovitnega pravila, da naj se vsakemu pravica skazuje, pa se je pri osnovi te nove postave tudi skerbalo, da naj se, kar naj bolj moč, povsod človečno (human) ravna. To je očitno iz mnogih zaukazov, ki so vradnijam dane, posebno pa iz tistega zaukaza, da imajo dotične vradnije iz službine dolžnosti skerbeti, da se zatoženim zagovornik daje, in da deržavni pravdnik, ako se mu razsodba zoperstavna dozdeva, ima oblast, prositi za presojo pri višji sodnij tudi takrat, ako bi imela presoja na dobro priti zatožencu.

Poslednjič se mora ti novi postavi še tudi to v hvalo rêči, da veleva vse le bolj na kratko obravnavati, opuštati mnogotere dolgočasne ravnila, in da tudi v pismih ima vladati jasnost, določnost in popolnost.

(Konec sledí.)

Starozgodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Še bolj se pa bomo čudili prebiraje sledeči rimski napis: S. D. M. SAVINIVS. Valentinus. Mil. Leg. X. Gem. Opt. Vix. ann. XXX. mil. ann. XIII. natus Carnunto itd. (glej Gruter MXXXII. 2.)

Tukaj nahajamo ime rojenega Karnuščana, ktero je spet čistoslovensko, namreč Savinius — Savinšek. Kako to? Tako le:

Besede, ktere izrazujejo pomene rasti, roditi (zeugen, erzeugen) pomenajajo tudi vodo kakor prvo snovo roditve, in bika, kakor njeno znamenje. Postavimo: shvi, rasti, roditi, shavas, rojeno, das Erzeugniss, shavu, sevu, sebu, der Buckelochs, in shava po Benferju (Glossar. sub voce shava), voda, poslovaški savec, savka po Kollaru (v Starotalii) bik, krava. Zato poleg Vitjan in Terbetinc nahajamo vas Savci.

Karnuškega Savinia — Savinška oče je bil torej častitelj Karantovega savca — tora, zato je sinu ime dal Savin.

Dalje pomenja v indiškem jeziku sham comiscere, zato Soma, der Mond, in pa Mondstier, kteremu se stari že rodivno moč pripisovali; odtod izvira slovenski samec in samica, Mann und Weib, prav za prav genitor, genitrix, ne pa solus, sola, in štajersko-slovenski glagol somoriti, kar se od bika pravi, kadar po plemenu gré *). Tudi pri Gerkih se je zval mesec βοῦς vol, in mladi mesec μόσχος tele (glej: Proclus ad Hesiod. str. 168.)

Rodivno moč pa tudi ima solnce, indiški sūnis in sūrya, zato so že indiški slovničarji te besedi izpeljevali iz glagolov su in sur, kar pomenja roditi erzeugen **). Primeri z indiškimi sur slovenski zor, zoriti, zora.

Zavoljo rodivne moči se tedaj veli krava kamduha tudi surabhi, slovenski sora, sura; tedaj imamo v imenu reke Sora, Sura, spet nov dokaz, da še živé stare imena, in da je narod zvest ostal starim poročilom, ker stare imena verno ohranjuje. Sur pomenja roditi, zato se v indiškem basnoslovju boginja vina veli Suradeva, iz dosta znanega vzroka. —

Kdor je pa v stanu roditi, ta je mož, gospod, zato spet nahajamo enake poznamljenja za pomene bik, solnce in gospod, na priliko: ršabha taurus in princeps, usra, bik, usrijâ krava, in usra, solnčni žar, dalje shur — zeugen, in shur, dominus, ina, solnce in gospod; primeri še hebrejsko sor, vol, in sur principem esse, semitiško bâl, bêt, sol in dominus. V starodavnih časih so le takega pripušali za pričo, kateri je imel rodivno moč, zato enake poznamljenja testiculi in testes, slovenski pričâ, od „pričam“, in to od „čam, čati“, počatek, ne pa od pričâ, kakor so nekteri mislili. Tudi besedi „pričati“ enaka beseda „svedočiti“ (na rimskih kamnih Svaduccia Antestia) in svadučiti ima svoj tema v indiškem shvi. Černi bik se v indiškem veli Muri; tako je tudi slovenski. Shiva je imel tri bika: Nundi ali Mundi, slovenski Munda, in ta je bil plavec, Muri čerпка, in pa Darma belca. Znabiti, da še za tega voljo Pohore fora: „Stuja belc, plave, muri!“ (Dalje sledí.)

*) Lastne imena na noriškimi rimskih kamnih Sammus pomenjajo torej, kar Samo, Samovit, Semovit, to kar Derva in Torinus, ktero se tudi na štajerskih kamnih najde. Torini še živijo v celski okolici.

***) Glej: Unad II. 25. Vedaiški pesniki (Vedadichter) imenujejo solnce pogostoma rodico, die Erzeugerin. Pis.

silo veliko. Eno posebno debelo so raztelesili in našli v nji 16 mladih! Ker imajo dvakrat na leto mlade, se ni čuditi, da se ta žival tako silno zaredí.

Kratko premišljevanje o novem redu kazenske pravde.

(Konec.)

Po ti razlagi imamo še povedati: kolikšno veljavo ima sedaj v kazenskih pravnih domači jezik, ki se govori v mnogoverstnih deželah avstrijskega cesarstva.

Lastnost kaznivega djanja pozveduje preiskavni sodnik posebno iz zaslúbe prič in vsih tistih oseb, ki vejo o tem kaj povedati. Pred izpraševanjem mora preiskavni sodnik prič opominjati, da naj zastran vsih okoljšin, o katerih bode vprašana, po svoji naj bolji vednosti in vésti čisto resnico govori, naj ničesar ne zamolčí, in svojo povedbo tako stori, da jo bo mogla s prisego potrditi, kadar bi treba bilo.

Če tedaj kaka priča ne zna sodniškega jezika, se smé ona (po §. 123.) samo takrat brez tolmača izpraševati, kadar preiskavni sodnik in pa zapisovavec dovolj znata tisti jezik, ktereга priča govori. V tem primerku se mora spisom vselej priložiti poverjen prepis zapisnika v sodnem jeziku. Sicer pa se mora k izpraševanju poklicati zaprisežen tolmač, in vsako vprašanje in vsak odgovor se mora v tistem jeziku, v katerem se priča izprašuje, kakor tudi v prestavi na sodni jezik, v zapisnik postavljati.

Iz te jasne postave, ki jo veleva §. 123 se očitno vidi, da povedbe vsake priče, ki ne razume sodnega jezika, se morajo vsakikrat v tistem jeziku zapisovati, ki ga priča govori, in tudi v tem jeziku se ji mora nazadnje zapisnik prebirati, ker potem še le se more od nje terjati, da bo prisegla na svoje lastne besede, ako bi treba bilo.

Neobhodna potreba pa tudi pravica terja to postavo v našem cesarstvu, kjer se več jezikov govori; zakaj le tedaj, ko se ta postava natanko spolnuje, si zamore vsaka priča svesta biti, da je sodnik vse tako razumel, kakor je ona govorila, in da je ravno tako tudi vse v zapisniku zapisano; pa tudi sodnikom je to na dobro, zlasti takrat, ko se pri končni obravnavi povedbe prič iz zapisnika prebirajo, ker sodniki imajo sedaj gotovo izvirno poročstvo za presodbo pričnih povedb.

Za terdno se tedaj smemo zanašati, da se bo jasna in modra beseda veličastnega vladarja povsod zvesto spolnovala, ker, če bi se ne, bi ne bilo to pravično, in bi bila tudi bistvena napčnost v obliki kazenske pravde (Formgebrechen), zoper katero se more, kakor smo gori rekli, pritožba položiti višji deželni sodni. Opustivši tedaj naštevaje postavnih nasledkov, ki izvirajo iz tega, ako bi se ta predpisana oblika v nemar pušala, omenjamo le še to, da taki zapisnik, ki je bil narejen od preiskavnege sodnika ali zapisovavca, kateri ne razume jezika priče, in v ktereга se ni zapisalo vse v tistem jeziku, ki ga je priča govorila, ne velja (po §. 276) za dokazno pismo, ampak le za spričevalo po §. 277, katero spričevalo k večem, ako se preiskavni sodnik kot priča zaslúšuje, po §. 140. oddelk 4. kaz. pr. za pravni vzrok sumnje zoper obtoženca velja. To jasno izvira tudi iz §. 258—260 novega reda kaz. pr., po katerem smé sodnik le tisto za resnično imeti, kar je po pozitivnih dokaznih predpisih pravno dokazano. To pa ni bilo po redu kaz. pravde od leta 1850, ker po tisti postavi ni bil sodnik na taki dokazni predpis vezan, ampak po §. 287 le na svojo notrajno prepričanje.

Iz vsega tega se tedaj očitno vidi, da je po postavitvi slovenski jezik deloma vpeljan v ces.

uradnije, in da tedaj tisti ugovori, ki so pred nekimi leti veljali: „da to ne more biti“, so zgubili vso veljavo. Nekdaj — se vé da — to mogoče ni bilo, ker je bil jezik zanemarjen in ga nihče obdeloval ni v višjih vednostih. Zdaj pa, ko se leto za letom na višjo stopnjo povzdiguje, ko se pišejo v njem, kakor v vsakem drugem jeziku, vse znanosti in vede, ko je ustanovljena terminologija pravoslovno-politična, ko se vse postave razglasujejo tudi v domačem jeziku, ko je vpeljan v šole — zdaj gré vse lahko spod rok tacemu, ki se je učil slovenski, kakor se je moral učiti nemški, laški ali kateri koli drugi jezik.

Starozgodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Imena rek: Sava, Drava, Sura, Mura torej pomenjajo eno; perve dve bika in vodo, sledoje dve pa samo kravo ali pa bika. Ker pa v bogatem sanskritskem jeziku, vse, kar gibanje pomenja, tudi pomenja vodo, tedaj gotovo reka Anasus, Anisus, dnešnja Enns ima v glagolu an „bewegen“ svojo razlago in ima sorodno reko v moravski Hani, ktere stanovniki se velijo Hanaki. Znamenita je spet ta okoljščina, da v doljnem Štajeru v okolici svetotrojiški, kjer se več potočičev nahaja, so tri vesi, perve se veli varjanska, verjanska (sansk. var, voda, odtod varč, verč, Wasserkrug, latinsk. urceus, — Verže, terg kraj vode Mure) — druga Vanetina (od vana, bana = voda, zato imena vesi kraj reke Mure v sosesčini Veržej Bončani, Bunčani, primeri bunar = studenec, kar je indoeuropejsko ne pa samo semitiško) — tretja, ktera se sedaj veli gornje Verjane, se je velela Hana še pred sto leti, kakor urbarske pisma pričajo, zato se dnešnji den v nemških kanclijah te srenji velite Oberhanau in Unterhanau, gornje in spodnje Verjane *).

Ne sme se nam čudno zdeti, ako vidimo, da so stari rekam davali imena bikov. V obeh stvaréh — v vodi in biku so čislali dobrotljivo rodívno moč, zato so obé ozko združili. Saj ni živali koristniše človeku, kakor je bik in vol. S to živaljo se je začelo poljedelstvo, ktero je bilo začetek izobraženosti in gradjanskega reda v starem svetu. Bik tudi ima astronomiško važnost, ker s to podobo Zodiaka se je praznovalo mladoletje z vsimi svojimi dobrotami in odperlo novo leto. Saj so se naši predstariši sami zvali Stirčani (Stiriates na tabulah Pajtingerjevih), Turolci, Torščani, ktere so Nemci latinizirali v Tauriske.

In če bi ravno kritiško jezikoslovje nam dokazalo, da Taurisci pomenja prebivavce gór — tor, nam vendar nemore nobeden učen mož dokazati, da bi beseda tauro bila izključivo celtiška. Visokoučeni Barth pravi, da poznamljanje „taurus“ v pomenu gora in bik se vleče iz prednje Azije skoz celo Evropo, in že v Azii nahajamo Iran (Flachland, ira = zemlja) in Turan (Gebirgsland). Naj nam dokažejo jezikoslovci, če morejo, da besede Sava, Drava, Sura, Mura v tih pomenih tudi keltiški jezik pozna!

Zraven reke Save, Drave in Mure se velijo Savina, Dravina, Murica. Ne verjamem, da bi bile te

*) Da tudi indiška beseda varaha Eber, ber, berman, berun, beras, latinski verres, aper, ima koreniko v glagolu var flissen, ne pa v var, ringen, kämpfen, kakor Eichhoff misli, poterdjuje latinski aper in slovenski morjeseč. To izpeljevanje tudi podpirajo mitologični temelji. Iz var se izpeljuje slov. bara, palus, in Plini imenuje otok v Panonii Metubaris, to je, Medjubare. Pis.

rečice še komaj v 6. stoletji svoje imena dobile, kadar, kakor zgodovinarji terdijo, so Slovenci pervokrat v te pokrajine prišli. Povsod, kamor so Slovani se nanovo naselili, so prekerstili imena rek. Kdo pozna več Angros-a in Bangrosa? Kdo Hypanisa? Nobeden Slovan, razun učenih. Imena niso bile domače, zato je stare prekerstil, perve v Moravi, izhodno in zapadno, drugo v Bug (od staroslov. buga, sanskr. bangha, litv. bangis, nemški Woge, lat. unda, zato imena Buggion in Undinus na rimskih kamnih).

Zares smešna je na svetu! Za celtišino Norikov niso dozdejni zgodovinarji drugih dokazov na svetlo spravili, kakor nekoliko besed, ktere tudi mi imamo; — tudi pozitivnih dokumentov iz klasikarjev nemorejo navajati, ker nobeden razun Zosima, kteri Noričane in Rete zapopada pod imenom „keltiških legionov“, — kar pa je slab dokaz, ker vemo, da Reti so bili etrursko pleme, in da je to samo rimsko politiško, ne pa narodno poznamljanje bilo. Vendar vkljub toliko jezikoslovskih, mitologičnih in pozitivnih klasičnih dokazov imamo še dvojivce, kteri ne znajo ne na levo ne na pravo! V nekem drugem članku bomo stopili z drugimi dokazi na svetlo, — podali se bomo namreč v tabor svojih nasprotnikov po orožje, ter bomo prispedobili razne keltiške starine, kakor so se nam ohranile v pismu in podobi v spomenikih metaliških in zemeljskih, da bodo vidili kakošno vlastovitost imajo keltiške, in kakšne slovenske starine. (Dalje sledi.)

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Dalje.)

Tudi, kedar pripovedujemo, kako se godi večkratno djanje za djanjem vsakikrat posebej — hip za hipom — smemo govoriti z glagoli doveršivnimi namesto s ponavljavnimi; p.: Martin vsak dan zgodaj vstane, potem se hitro umije, obleče, živini položi pa berž na delo (včasih gerški *αοριστ* nam.: — vstaja, potem se hitro umiva, oblači, živini polaga (poklada) itd. Tako govorimo radi (pa ni, da bi morali) zlasti, kedar je v stavku ktera izmed letéh besed: vsak, vsakikrat, rad, lahko, težko, vselej; kedar je pa v stavku ktera izmed besed: zmiraj, vedno, to je, vjedno, in einem fort, neprenehoma, čedalje bolj, dan za dnevom itd., ki nam kažejo, da djanje vedno terpi ali se ponavlja, ondaj moramo rabiti glagole nedoverš.; pa tudi, če ni ravno nobene izmed teh (zadnjih) besed, ako se ponavlja djanje redoma, neprenehoma, ob svojem času; p.: Dalm. ps. 147 (146): On (Bog) ozdravlja ..... in obežuje njih bolezen; On — povzdiguje — revne. On daje .... mir, — On pošilja svoje besedo na zemljo itd.

Ti izgledi z vsemi poprejšnimi vred so menda dopovedali častitljivim bravcom, kedaj smemo doveršivne, kedaj moramo nedoverš. glag. rabiti. Vidi se, da rabimo določni naklon sed. č. (zakaj le od tega se menimo) zlasti v pogojnem govoru, kedar bi morali rabiti tako imenovani pogojni naklon sed. č. (— bi vzdignil, — da bi prinesel *), — latinski ali nemški futur. exact. kftvg. Z., gerški *αορ. I. II. conj.*, ali latinski futur. periphrast. (hočem, volja me je), ali I. deležje preteklega časa (padši, nam.: ako pa-

deš, ako boš padel. Mat. 4. 9. part. *αορ. II.*), ali pa pravi prihodnji čas. Kedar je bila taka, ondaj so govorili tudi Staroslovenci z določn. naklonom sed. č. glagolov doveršivnih, to jim je bil pa prihodnji čas. (Beri tudi Mat. 6. 14.; Mat. 23. 12.; Jan. 16. 67 itd. itd.) Po vsi pravici smemo tedaj terditi, da je ostal kakor severnim Slovanom popolnoma vsaj v takih primerih tudi nam starosl. prihodnji čas *), čeravno je naš sicer tako prebrisani Kopitar to tajil. V takih in drugačnih, poprej naštetim podobnih stavkih rabimo še in smemo tedaj rabiti določn. n. sed. č. glagolov dovrš. tudi mi, zato ker ondajni pravi sed. čas. Rabimo tedaj glag. doverš. — namesto krivo za pravi sed. čas — rajši za prihodnj. č., bolj pogostoma, zlasti, kedar ni dvoumja. Vidili smo, da tisti, ki pravi, da kupi, da povabi itd., zato še ni res kupil, povabil itd., da ga je včasih le volja, da le hoče. Kdor hoče tedaj govoriti od pravega sedanjega časa, ne sme govoriti od volje. Jako jako se moti, kdor misli, da bo sebe ali družega res priporočal (z vspehom), ako bo govoril z doveršivnim glag.: „priporočim za to delo sebe pa brata svojega“. Kedar česa prosimo, imamo tudi voljo zares izprositi, pa vendar ne govori nihče: zaprosim ali izprosim, posoditi mi nož. Ali hočeš to hruško? Prosim (ne: zaprosim, dasi je djanje enkratno, kakor če rečem napčno: priporočim se). — Kdor pa govori prosim, moral bi dosledno govoriti tudi: priporočam se, vabim, on pravi (velí, poveda..., ne: reče ali celó izreče (!), pové) itd.

Če nam se ne zdí smešno „prositi“, zakaj bi se nam zdelo smešno priporočati se, vabiti itd. Če se ni zdelo smešno prededom našim, če se ne zdí vsemu drugemu svetu slovanskemu, zakaj bi se zdelo nam? Preserčni, najbližji bratje Slovenci ogerski, kaj pravite vi na tak prigovor? — Tako ni lepo? — Komur ni oblika „—am“, „—ujem“ lepa sama na sebi, tisti mora tudi na vpraš.: kaj delaš? odgovarjati: priporočim mu brata svojega, zahvalim se mu za prejete dobrote itd. — Verjemite mi, da nam je le navada ali razvada kriva. „Consuetudo altera natura“ — „navada ima železno srajco“. Kos, ki mu žvižga orglarček vedno pesem od preljub'ga Augustina, pozabi na zadoje popolnoma, kako mu je prepeval ded, kako oče pa mati. Tega pa ni kriv kljun, ampak orglar. (Konec sledi.)

*) Poglavni časi — po naših razumkih — so le trije: pretekli, sedanji, prihodnji. Toraj naj se imena nihče prehudo ne derži, in ne čudi, če je v katerem jeziku prihodnji, v katerem drugem pa sedanji ali pretekli čas o tisti pomembí. Nihče pa ne ljubi sedanjega časa menda tako kakor nemški novičarji. „Dem „Ll.“ geht die Nachricht zu, — die W. Z. erhält die N.; — pa je že natisnjena ta „Nachricht“; tedaj „Ll.“ je dobil, prejel novico, ne pa: dobí, prejme. Tistim Slovanom, kteri znajo latinski, ali gerški, svetujem, da bi včasih mislili po latinski, po gerški, — pa bo slovenščina bolja; p.: v Jan. 8. 52., piše Ess.: Nun sehen (erkennen) wir es ja, dass du — besessen bist. Kuzm. (po gerškem): zdaj smo spoznali, (*ἐγνώκαμεν*). Tako nahajam — (sem našel) tudi v več listih apost. poslovenjeno: Ess. — ich sende Timotheus zu euch; Kuzm.: poslal sem *ἐπέμψα*. .... Tudi Latinci so nekđaj v listih ali pismih tako pisali, ako je bilo djanje preteklo, preden je dobil uni pismo v roke. Kedar hočemo pa govoriti z obliko sedanjega časa, ali če se djanje po pameti ravno zdaj godí, tačas moramo rabiti glagole nedoveršivne. Ali kako težko je včasih pogoditi prestavljavcu pravo izvirno misel, to nam priča: ich sende v Mat. 23. 34. Ostrom. pa Saz. En.: sljû, sljû. Trubar pošilem, t. j. pošiljam. (Ne rečem, da si ni Trub. tukaj djanja ponavljane misli.) Sv. pismo Ostrož., posljà, neko drugo 16. stol.: posle (bolg.), neko drugo spet sljû kakor Ostrom.; — v Jan.: XX. 21. „(wie mich der Vater gesandt hat), so sende ich euch“, imajo pa vse štiri sv. p. starosl. glagole nedoverš.: sljû ali pa posylaju: Ostrom.: „posylaju“.

*) Mat. XXXIII. 12.: Wer sich selbst erhöhet itd. Kuzm.: Kdor se sam zviši (kdor se bo zvišal — *ὕψώσει*, — Česki: Kdizby — sam se povišoval. Ravno tako prav bi pa stal na tem mestu po znani svoji lastnosti glag. ponavlj.: Kdor se povikšuje itd. Pis.

nje; če ima govedo več blata po stegnih, bolj zdravo je, mislijo! To so važniše napake, ki se godé pri živinoreji in ki pokvarjajo domače blago, ki bi bilo v marljivih rokah dobro in tako dobro morebiti kakor ptuje. (Dalje sledí.)

Starozgodovinski pomenki.

O imenih rek Save, Sore, Drave, Mure, Anasa.

Razložil Davorin Terstenjak.

(Dalje).

Na koncu tega članka naj nam dobrovoljni čitatelji še dovolijo malo modrovanja.

Zemlja še je povsod ohranila spominke na bilost starih narodov. Tako spominjajo veliki grebovi v Italii na nekdanjost Etruskov, — v dnešnji Rusii velike mogile, „kurgani“ imenovane, na bivanje Skitov, — visoki griči, „belhi“ imenovani, v Galii na stanovanje Galov ali Keltov. Je li v Noriku megla popila vse te spominke? Da bi bili Rimljani vse prve gališke stanovnike pokončali, tega nemore nikdo dokazati, marveč vsi zgodovinarji terdijo o galiških božanstvih, rodovinah itd. Ti ostanjki so torej se mogli ohraniti do 6. stoletja po Kristovem rojstvu, če že drugod ne, saj po gorah. Gore so zveste ohraniteljke starih rodov in šeg. Tako so kalidonske gore še ohranile keltiške plemena, pirenejske iberške, in jaruge starega Hema tračiške. Norikum, bogme! ni ravna zemlja, ampak njegove gore so prikladne za zavetje starih narodov. Pokažite nam ostanjke starih Galov! Celó visoke solnogradske tore nič ne skrivajo gališkega življa, marveč dosti reči opominja na slovenski, kakor ostroumni zgodovinoslovec Koch-Sternfeld pričuje.

Skušnja nas uči, da, kjer novi rod s starim se zmeša, nov jezik se rodi. Tako nahajamo romonški jezik v Švajci in na Turoljskem retsko-latinsko-nemško zmes; tako furlanskega, tako rumunškega v Valahii in Moldavi. Kje se kaj takošnega nahaja v Noriku? Ali je prišelec Slovenec vse ostanjke starih življev pokončal? Od tega nam zgodovinarji unega časa nič ne razodevajo. Ali so morda prišenci Slovenci poslovenili gališke ostanjke sistematično kakor Nemci stare Pruse in polabske Slovane? Tudi o tem ni nikakošnega sledú.

Bi morebiti kdo utegnil reči: germanski rodovi, kateri so od leta 400—600 po Noriku razsajali, so gališke plemena seboj vlekli v Italijo, v Hispanijo, v Afriko in Bog vé kam še, in Slovenci so vso zemljo prazno našli. Kdo si upa takošno terdenje z dokazi podpirati? Pred kritičnim zgodovinoslovjem ne bo obveljalo mnenje, da so germanski narodi živeli v Noriku *), kakor omikavno (kulturno) ljudstvo. Zato tudi ni nikakošnega spomina na njihovo bivanje na Štajarskem, Kranjskem in Koroškem. Sedanji Nemci frankovskega in bavarskega plemena so nas že tukej našli, in nas v dnešnje meje spravili.

(Konec sledí.)

*) Razun dnešnje provincije doljne in gornje Austrije. Kdo nam bode enkrat spisal kritiško zgodovino tako zvane „Völkerwanderung“. Nemci so že vse dóbe svoje domovinske historije osvetili, ali te se nobeden noče lotiti. Res ima žalostne partije; ali ne bojte se jezeroletni sosedí Nemci našega oponašanja! Naj počiva divjost unih vékov pod globokimi gomilami. Ljubimo se sedaj in koristimo eden drugemu v veku človečljivosti! Božja previdnost nas je ozko združila; kdo more zoper njo? Pis.

Slovstvine reči.

Od glagolov doveršivnih.

Spisal J. Navratil.

(Konec.)

Pričal — pa menda tudi izpričal sem s pošteniimi veljavnimi pričami, kako je bilo nekdanj, kako lepo po starem je zastran rabe glagolov nedoveršivnih pri vseh bratih naših po kervi še vse, kako lepo po starem je veliko veliko tudi pri nas še dandanašnji. Poderli so se vsi 4 stebri (posljû, odpušču, — sljû, predajû), ki so nosili na sebi nasprotno misel. Poderlo se je tedaj tudi tisto pravilo od nasebnosti in od doveršenosti djanja, zato ker se je opiralo na krivo, poderto misel.

Nasprotna spisa pa menda nista tudi med seboj edinih misli; po prvem bi se moralo (vsaj dosledno) govoriti: postava ukaže, zapové, prepové; — po drugem pa prav po staroslovenski, tedaj tudi po misli gospoda C—e in po moji: „postava ukazuje, zapoveduje, prepoveduje, kdo gré (sem)? oče grejo“ itd. Drugega gosp. nasprotnika je zapeljalo menda le prehudo modrovanje, to je, premodroznausko presojevanje djanja in besede „vabiti“ itd. Da nam oznanjujejo glagoli doverš. včasih tudi voljo, to je pogodil; ali to ni (kakor vemo) pravi sed. čas. Tudi mu jo mora vsak poterčiti (kakor sem mu jo že jaz), da smemo od djanja, ki je po pameti res že minilo, tudi s pretekl. časom govoriti. To sem svetoval tudi jaz že lani v „Bčeli“, p.: „Nev. je prinesel (dobil) novico, bringt, erhält“. — Močno se toraj nadjam, da bo ta gospod, premislivši dobro vse, prevergel misel svojo ljubi slovenščini na veliko korist, sebi pa na veliko čast. Vozka vozka vodica naji loči.

Res je, da se (po prigovoru v 69. listu „Navie“) lahko zgodi, da kdo pošilja, pa ne pošlje; kupuje, pa ne kupi, prisega pa ne priseže itd. — ali ravno tako resnično je, da je tisti, ki kupuje, pošilja, prisega itd., že večkrat, kupil, poslal, prisegel, — da morebiti ravno zdaj kupuje, pošilja ali pa prisega in da bo nemara še večkrat kupil, poslal itd. Premišljamo besede Dalm. v ps. 147 (146): On (Bog) ozdravlja, — obežuje (rane), — pošilja svojo besedo itd. Bo li kdo rekel, da pošilja, pa ne pošlje; da ozdravlja, pa ne ozdravi itd.? Res, da bi bilo prav po slovenski rečeno: „ta zdravnik vsakega ozdravi (more, lahko, kann), mene pa že dolgo ozdravlja, pa me ne ozdravi“ (ne more ozdraviti); „že dolgo pošilja, pa ne pošlje“ (ne more ali noče) poslati itd. Ali kdor je razumel dobro nauk od rabe glagolov doveršivnih in nedoveršivnih, da so nedoveršivni dvoji: terpežni in ponavljavni, — da morajo zadnji dvoji včasih (kakor v zgornjih izgledih) dvojo službo opravljati: terpežni pripovedovati djanje terpeče in večkratno, ponavljavni večkratno in terpeče (enkratno) djanje; — na kratko: kdor je razumel, da nam pravijo ravno tisti glagoli nedoveršivni (p.: spim, pijem, delam) zdaj djanje terpeče (ich schlafe, ..), zdaj ponavljano (česki: spávam itd.): tisti si bo znani prigovor lahko razložil sam. Če vstane kedaj kak slovensk šegavec (humorist), ki bo rad pregrizoval besede, v glagolih slovenskih najde (bo našel) obilen vir šegavosti in šale. Če mi kdo pravi, „da zdaj pri očetu spi, lahko mu rečem: kako spiš, ko se z menoj méniš?“ Če mi kdo reče, „da je spal 6 tednov pri stricu, lahko mu rečem: oj zaspanè! — drugi kralj Matjaš!“ —

Kdor je spoznal dobro vse lastnosti glagola slovenskega, tisti bo dognal tudi lahko: zakaj smemo po drugih naklonih (razvun določn. naklona sed. č.) ne la